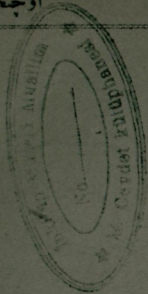

۱۵ اگستوس ۱۹۱۸

صافی : ۵۷

اوجنی جلد

کی محبوس

دوداقل مری فیصوب کوچ طوتدیفز قهقهه لری
پوشاندق .

— اصل اوچه اون وار آدم آغا ؟ ساعت طووز...
سن غزنی اوقومادکی ؟ اسکی ساعت قالدی ..
— صوره بربرمک آوستندن آنلایرق ایضاح
ایتدک . باشی برتف بؤدی .

او کون تفسرده هب اونک بزدن کبزی ساعتی
دوزه نتوب دوزه نهدیکتی تدقی ایتدم . اوکله
غازی وقتک کچوب کیمهدیکتی یته عینی کوش
قیه نك آلتندن وعینی آتشیغین کوزله صوردی .
قولاری صیوارکن ، فوندردنه مسج وبرکن داشتک
صباح ایدمیز یوکولوشندن وغرولمادیغی کوریوردم .
بز وقتیه بیلیم قاچ آکی کونده بر پارچه پاره
وبرهک صغیر ایچون یوراولاق بر جوز ساعت
آشیدق . ترغیب ایتدیکه اونده کیدیکمز یکی اوایه
کوتورردک . کنج مدیر اوکون صغنه کیردی ،
برنج آناختاری آوب حالا اسکی بوللرنده کیدن
غریبه بلقوای ، اعتنا ایله ، کندی ساعتدن عیار
ایندی ، ویکي باشند هوسله قوروب آشاغی فایتک
اوکته آسیدی . مشروطیت عیارندن صوکره صوره مرک
اوکندن کچن بوکمه جوز ساعتک دها کنج
سارله ووردیغی حس ایتشیدم !

بز اولسکی وقته کوره اون سولورنده مکتبدن
چقاردق . تطیل زمانی چانطاری آرقه مزه
برلشد برکن تکرار آدم آغابه ساعت صوردم ؟
اسکی بریوله دوقونادی . بر صوره ده آدم آغاک
یان طرفدکی دیواره آسمیلان جوز ساعت اوچی
ووردی . چو یوغی دوداقلندن چکن اختیار قاچی
آغزنی حیرله یاری آچوب بو وقتسز اوچک
سلیخی دیکلیدی .

— شونی دوزه لت آدم آغا ، بوکون صمان
یتس ، دیدم .

نفوذلری یواش یواش برینه کان میسرلر دیری :

— هی ، طاپوره کیر !
دیه اوزره ، یژودی . بوشاقیه دوام ایده مدله .
اوده اولان بیتن ایشلردن هیچ خبر بوودی .
نازی که فضله بیوک انتم چکیردی . ملام ،
منطقی ایضاحلندن صوکره اونک قونسولی اوستنده
دوران صاری ساعته دوقونقی ایتدم .

— ممکن دکل ، نماز وقتی بولام ، اوغلم ،
دیورودی .

بیوک آتیم نهدن صوکره تولدی . پارمقارک
قاچ سته عنادی یاقوتیه غیری دوتیرمک ایچون
یاندی بو ساری قونسول ساعته دوقونقه قیامدم .
آرق اختیار برکوکس کی انتظامسز صولویان بو
ساعت حالا اسکی عیارنده ایشلر .

بن چو چکن کونلر بوله برما کته قدر ساهه میدی ؟
اوکله اذانه قدر زمان دین شیئی حس ایتدک .
اوکلدن صوکره هر ساعتک جانی بر ریکی وار .

بوزل دانه دانه ، کیدیکه دها یوزغون دوشن
آغزلی بر ائزویه سوروکله بور کی کچر . صباح
اذناری ، اوکله اذناری ، ایکندی و آفتابام
اذناری بریرندن نه قدر فرقلیدی . اذان مفاغریله
کونک ساعتاری وحیاتی آره سنده درین بر مناسبت
وار : صباح سالخلری ، غیر کلفی ، سرین وقتنده ، تسلی
ایله ، امید و اشتیاق و بر مرک دعوت ایدر . اوکله
اذنادهکی سسی نه دروغون ، دینوی بر مقامدر .
صانکه شبرک بغرنه قاریشان ، اونوتولش وسیمش
انسانلرک روحه قدر کتمک ایستره ، متادی ، یالاروانه ،
سرت سوار . ایکندی کونک کوشن بر ساعتده در .

اوندن صوکره اقشام وار ، ایش آدملرنک عودتی
تعطیلار ، حضور و راحت دقیقه لری وار . وقتی غریک
رنکی قدر قیبه ، زوالیدر بر آن اولان آفتابام
نازنده مؤذلر ، بر شیدن قاپیور ، خبر ویدر .
وقاچورکی ، سریع واروک سله او قورلر . چو چوکن
اقشام اذاتی تپا استابول عیله ایدنه یته یتر بؤک روحه
ویردیک سسز کدرله احترازی نعل آکلایه یاییر ؟
کچ وقت ، قاپسنگ اوکندکی قالدیرنده ییش اوتلر
ییش ، دودارلنک ووقولنده بردن آلوب قوغش
جزه یاراقاری صولان مسجد سوغاقی نه قدر نجمله
ایدک ، قورقانی کچرمد ! اوزمان مسلمان اولرلنک
آلت قاتنده ، سیلیک ضاری یانان یگ اودالردن
چو چق ، قادن وسبی سسلری ایشیدردک .

شوصدا ، قیش صباحی ساعت اوچ بیغک و یاز
صباحی ساعت بر یارب بیغک صداسی ، حالا بیدمه در :

— مکتبه !
بن قالمه بک اکثریا یالکز سفر طاسمه چانطلی
ویردی یلردم . صوکره طاپورنی آمادن یور ، اوک
بیگ تلانی آره سنده کینوب یالکز باشمه مکتبه
کیدرم . بو بولجیق مکتبه یقین بر تر بهک . تیشکندکی
موقتخانه قدر یک راحسزدی . اوراده کوچوک
رقی ، ایجه واوزون غریبی ، مریض ساعته یاقوب
جوازس ویا جزال بر کون کچره جمعی آکلاردم .
بوموقتخانه ساعی ، کیدی کدیده ، دینی برورال .
کی یاشایان ، جانی برشیدی . آلتی سته هر صباح
اولک بر اختیار خواجه و قاریبه بکزه بن سسز
چهره سی اوکندنه نهدن هر جان دوشیتدم .

شیمدی بو سبوتون یانان اقسیرلک دها تم
کوچوک کیدیکه خراب دوران قوتانلری خاطرلار .
میسکر ؟ بز ، صایه کیدر کی ، آیده بردقه بیاض
سوقاقلر کدیده ، کیش بر یاغملی برقوناهه سافسقلر
کیدوک . بو قونالرده اورویا صالولری معناری
دیکتمش برر سلاسل کبیدی . صالولر سلاملقدن
یواش یواش حرم قاپوسی آچوب بر یابانی ارکک
کی ایجری کچرلر . اصل حرم اترقی اختیار قادنلرک
اوطولردنی بم بیاض نور تولش کوچوک کوشه
اودالرنده ییدی . بر یایله بر اوداسندن باش نورلوسه
دیشاری چیقمايان برنه طلایدم . بر صوکره حرم
اودالری سیجاق ، جانه یاقین ، قرآن کی کوکبدن
اوست طرفده برره قوغش ایلیک سجاده لره اسکی

اخر تلرک ک کدیده ایشله دیک نماز برلری دوران
چره لردی . جهاز یادکاری قونسولک اوستنده
ایشله بن ساعت ، بو اودایی قادن سسلری دودلر سه ییله ،
یته نهاده کی سس ویردی . اولرک سنده اودانک
ساکن جاتنه سینمش برشی واردی .

آه ، بو قاپی آدم آغای نه قدر سوویوردم . قیسی
شال قوشانی قاپاران ایری ، کوش بیر ییولنجیا
عیارنی دکشیدردمی ؟ فوندردنه مسج وبرکن
موصلی طاشی اوستنه قویدنی بو رکدار شیمیدی
نماز و قناری هانکی لاله سوله یور ؟

ایلیکونی اختیار چاچنک حیرتله اوغتمش یانی جوز
ساعت اوستنده اوکلدن صوکره اوچی نه قدر یابانی
ووردیه ک کوچوک خاطر لرنک اوستنده برده اوله
بیخج دوریوردم .

کچمش کونلرک صیبعی علنده اسکی ساعت
ایشله یور وکونک ایرکن ویا کچ زمانلرنی تام وقتده
خیر ویریدیور !

۸ آقستوس ۱۳۳۴

نالم رفی

ادبیات و ستارچی

عثمانی ادبیاتک باشلانجی

تقریباً بش سته اول نشر ایتدیکم بعضی مختلف
مقاله لرمده ، عثمانی ادبیاتک باشلانجی حقدنه اوزمانه
قدر دولاشوب کیدن پاکیش فکرلری تصحیحاً
بعض بکی مطالعه یور ووغتمدکم اساسی شو ایدی :

« آتاپولیده تورک ادبیاتی ، عمومیتله ظن اولوندی
کی عثمانی دولتک تشکیلده باشلاماز ؛ اوکله باشلانجی
آتاپولیک تورکر طرفندن استیلانسه صوکره
زمانلرده ، سلجوقلر دورنده آرامالیدر . قط
ادبیاترک تاریخی تکملنی آکادکی ایچون بوده کافی
دکلمر ، چونکه تورکرک آتاپولیه کلمدن اول
وجوده کتیردکاری اسکی بر ادبیات واردکره ،
تورکر آتاپولیده برلشوب اثرلر یازمهه باشلادقاری
اشاده او دها اسکی حصوللرک تأثیری آلتنده
قالشلردر . آتاپولیده اک اسکی تورک مصوف
شاعری اولار ق طایفیدرک یونس امریک اثرلرله ،
۶۲۵ هـ تورکستانده وفات ایدن خواجه احمد سونک
شعرلری آراستدکی مشابیه یونی ایشانه کانیدر .
شو یدی سکر سطرلی معنای تأیید ایچون برچونی
تاریخی ، لسانی ، ادبی دلیلر کتیریلور ؛ وعینی
زمانده « احمد یوسی » نک یالکز آتاپولیک تورکرکی
آراستدنه عینی قونلی تأثیری چرا ایتدیک ایضاح
ایدیلورودی .

نسخه اکسیک ویا کیشدر - نشر انجک امیدنده
اولدیم جهله، بوسمله خندهک تاریخی وادی تفصیلات
پوتون باخذ ووشقه لریله وضرعالبه برابر اصل اوراده
کورو له جکدر .

* *

هجری ۶۶۲ : ده کاشغرد یازلیش اولان «فوتاد»
غو بلیک «آدی منظوم اثرمن صوکر» ، کرک
او ساهده کرک اورتی آسیاتک باشقا برلنده تورکجه
اثرلر یازیلغه باشلانمیشدی . «۵۶۲» ده وفات آیدن
خواجه احمد یسویک «حکمت» آدی منظومه لری،
اسکی خلق ادبیاتندن بر چوق عنصرلر آلدینی و هجا
وزنیه یازیلدی ایچون خلق آراسده انتشار ایدر
و بر چوق مغیرلر اولرزه منظومه یازیلغه مشغول
اولورلر . دیکر طرفندن ده ایران ادبیاتک تأثیری
آلنده «فوتاد غویلیک» ی تقبیاً عروض وزنیه
و موضوع واداسی غامیه بجمبله اویدورمه چالیشان
«فلاسیق» بر ادبیات تأسیس ایدیوردی . اورتی
آساده اسلامیت و ایران مدنی تأثیری لایق
برشدکن صوکر ، مختلف تورک سالارلری زمانده
مختلف برلرده تورلو اولور یازیلدی مختدر .
هجری ۶۰۰ - ۷۰۰ : سهارلری آراسنده تورک عالمک
مختلف برلنده یازیلان اثرلردن آنجاق بر قاچ دانمی
بزه انتقال ایشدورکه «بوزلر» ، اورتی آسیا حصولی
اولدینده شبه اولمایان و شکل واداسده «احمدیوی»
تأثیری چوق صریح کورولن «یوسف وزلیغا»
قصه سیله عروض وزنیه یازلیش بجم تقلیدی بر قاچ
اثردر . معافیه ۷۰۰ - ۸۰۰ : سهارلری آراسنده
اورتی عیالده «آناطولی» یازلیش اثرلر برلر ده
چو غالدینی کی ، بوزلرک لسان و طرز لری ده ای متکامل
بر شکله کورولمیشکن ، ۶۰۰ - ۷۰۰ تاریخلری
اثناسنده آناطولی ده اورتی آساده باشقا اثرلر
میدانه کلدیکنده اصلار تدادیدله من ، اساساً بونی مؤید
تاریخی ولسانی دلایلر ده کافی درجه ده قوتلیدر .
درست نشر اولان بر اثر سده اوزون اوزون ایضاح
ایدیلرک اولان بوسلانی بر طرفه راقوق ، یوزارده
تعداد ایتدیکم یاکلیش مدعالری بر برلر ردایله
اکشفا ایدمه .

اولا : عثماني ادبیاتی خوارزم
تأثیراتی آلتنده
تأسیس و انکشاف ایشش دیمک ناماً یاکلیشدر .
چونکه عثماني ادبیاتی دیمک ، آناطولی دهک تورک
ادبیاتک سکرینی عصردن برلر چیدرکی صفدر
دیمکدرکه اسکی سلجوق ادبیاتک بر ذوق ایدر .
نیم لالین کبری خلیفه لری دیار رومه کلزون اول ،
آناطولی ده اورتی آسایدن کلش اثرلری تقلیداً تأسیس
ایشش بر تورک ادبیاتی ذاتاً موجوددی ؛ فقط بو ادبیات
طبیعیته انکشاف ایدمه من ، نیم ادبیاتک ششقه سی
آلتنده تورولش قاشدی . «کاشمیری» له معاصر
بر چوق تورک شاعرلریک «جامع الظاهر» ده موجود
سهرلی ، اوله ایلک حله ده وجوده کلبلیه جک
اینداقی محصورلر دکلدر «اساساً» کاشمیری «کندیندن
اول یازلیش بعض تورکیمتر کتابلریک موجودیتندن

او زمانه قدر عثماني ادبیاتک سائر ساهه لردهک
تورک ادبیاتیه بر علاقسی اولایله جکی کیسه تک
حالیله کلش اولدینی ایچون بو یکی مدعا برلر
اعادسزلله قارشیلاندی ؛ لکن هیچ کیسه بونک
عکسی اعاده ده تعجب اتمدی . دارالفنوندهک
تدریساعده ، تورک ادبیاتک آق دیکر قییلردن
سیبریاه و مصر دن فیچاغه قدر کندی بر ساهه
داخلندهک اوزون تکاملی - بو مختلف تورک شعبه لری
آراسندهک رابطه و تناسبلری کوسترمهک - ایضاح
ایدکن ، یوزارکی مدعای هر کون دها وضوح
و قطعیتله «تاریخی بر حقیق» حاله کلبوردی .
نهایت ، بوندن بر قاچ سنه مقدم چیقان بر کتابه
نامیری طرفندن علا و یادیلر بر نموده ده «بوران یوی
کی اثرلرک تورکک اعایاریلرک یک قییلدر اولله رابر
عثماني لهجه سنه یک موافق اولادینی ، حالوکه عثماني
سجیه مخصوصه سنه عالمک چوق اسکی اثرلر من
اولدینی ، شیخ نیم لالین کبراک اولر غرول غازیله
رومه کلش خلیفه لریک و کذلک «خوارزمی» و خنده
عالمی قدیم تورک شاعرلرک «عبت نامه» و «لطافت
نامه» لری کی منظوم و قییلدر کتابلرک ، عثماني
شیوه سنک اصل و اشتقاقه عالم اولدینی یازیلارک ،
«خوارزمی» تک «۷۰۴» سنه سنده اکیال ایتدیک
«عبت نامه» یه یاقینجه عثماني ادبیاتک ترمزدن
«چوپ کلدیک» آ «تلاشیجی» ادعا ایدیلور و اثرلر
اوج یشده مثال کتیر ییلوردی . باشقا هیچ بر
تفصیلاتی اتخو ایشش بو قیسه سطرلر ، ضمتاً ،
طرفدن ایلری سوزلرن مدعای بر اعتراف حکمنده
ایدی . بو صورته عثماني ادبیاتک «احمدیوی» دن
منتر اولادینی ، «عبت نامه» ایله «لطافت نامه» تک
عثماني سجیه مخصوصه منافی اولدینی ، بناء علیه
عثماني ادبیاتک جنکیز استیلا سی سببیه غریه چیکلن
تورکک خوارزم دن کتیر دکری اساسلر اوززیه
تأسیس ایتدیک ، مقابل بر دکری شکلده ایلری
سوزولک ایتنه یوردی . یوزارکی سطرلرک عمری
طرفدن هر کسجه بیجول ظن ایدیلن بو ایک مهم
امری وقیله کال دفته تدقیق ایشش اولدین ایچون ،
یوزارکی ادعایک هیچ بر تاریخی قیق اولایه جقی
بوونک هیچ بر صورته تاریخی بر فرضیه شکلنده
بیله مدعای ایدله میجه کنه قاعد ، اورتی آسیا تورک
ادبیاتیه بر یازچه توغل اولان هر کس ، اوج
چنلک نونه کی کومکله یوزارکی ادعایک اساسلر لانی
آکلا ییایردی . ایشنه بو اعتبار ایله بوسلانی
موضوع بحث ایتک شیمیدی قدر لزوم کورمه مشدم .
کچنر ده ، ادبیات تاریخنه عالمک سهارلری دفته تعقیب
ایدن بر قاچ دویمه ، هر نه اولورسه اولسون ،
بو مسئله خندهک فکرلری یازمه لزومده اصرار
ایتدیلر . بزه بو خصوصه کی یاکلیشی تصحیح
ایتمک و اگر بو اساسلر مدعایه ایتانلر وارسه
اولره حقیقی آلتاق مقصدیه شو قیسه منافی
یازدم . یاقینده «عبت نامه» ایله «لطافت نامه» تک
تمام و صحیح نسخه لری - بونک کتک کتبه سندهک

بحث ایدیورکه ، بو بوکا عالم روایتلر اولاسه بیله ،
کاشمیری و آرقاداشلریک اثرلردن ، اولرک لسانی
وادی - مؤخر بر تکامل دوریه عالم اولدقاری قولایله
آکلا شیلیردی .
بدیخی ، سکرینی ، حتی دوقوزنجی عصرلر ده
خوارزم ساهه سنده واساحه تک لسانی خصوصیتلری
کوستره بیلک جهلک ایشش وجوده کلبلیک ، هیچ بر
صورته اثباتی قابل اولمایان بر مدعادر . خوارزم شاهر
زمانی ، سلجوقلر زماندن دها فضل ایران ادبیاتک
روح بولینی بر دور صیالیلیک ؛ ایران خرشک
قوله حکمران اولدینی واساحه دهک درویشلر ،
متصرفلر ، مثلاً نیم لالین کبری خلیفه لری - ذاتاً
فارسی لسانی قولالیزور ، اولاسه یازیلورلر ، حتی
اکبریا اولاسه قوتوسلورلردی . حضرت مولای
و پدرنه عالم منافع کتابلر ده ویرلن تفصیلات ،
صوکر خوارزمیله عالم «نسوی» ده ، «جوخی» ده
«دولتنامه» ده تصادف اولولان بر چوق واقعه لر ، بو
خصوصه دکلی بر دلیل ماهیتنددر . اگر خوارزم
مشاهر نامندنه بعض متصرفلرک تورکجه منظومه لر
یازمش اولدر بیله ، بونی «احمدیوی» تأثیرات
عطف ایتمک ایدر ؛ چونکه «احمدیوی»
خلیفه لریک خوارزم ساهه سنده مهم تأثیرلری
اولدینی تاریخاً ثابت بر سقیقتدر .
هیچ بر تاریخی دلیل استناد ایدمه یی بون یاکلیش
مدعای اثبات ایچون بالخاصه «خوارزمی» تک «۷۰۴»
تاریخنده یازمش اولدینی «عبت نامه» یی ایلری سوزیلورلر .
اگر بویه اولاسیله «کاشمیری» تک «۷۱۷»
یازدینی «منطق ایلیم» ترجمه سی ایله ، بونلک اثرلری
عاشق باشا میدانه دورورکن ، بو اثری عثماني
ادبیاتک بر مبشری عد ایتک تحف اولوردی .
چونکه بر دفعه «عبت نامه» ایله شوسویدیکم اثرلر
آراسنده ته ادبی نه لسانی هیچ بر علاقہ یوقدر ،
بز «احمدیوی» تک «پونسن امره» اوززنده اجری
تأثیر ایتدیکنی ادعا ایتدیکم زمان ، اکیسکنت اثرلری
آراسنده شکل ، ادا ، روح اعتبارنه نه بونک
مشاهیر اولدینی کوسترمش واحدیونک آناطولی
تورکری آراسنده معروفیته دایر بر چوق تاریخی
دلایل کتیرمیشک . تاریخک بو کی مشکل مسئله لری
هیچ برزمان عیدبات ایله حل اولنماز . حالوکه
ایشک دها غنی شورا دهک ، «عبت نامه» ایله ادعا
ایدلرکیکی «۷۰۴» ده دکل ، بوندن نام یازمه عصر سوکر
یعنی «۷۵۴» ده یازیلدر . نته شاعر شو مصراعله
تاریخ تحریری صراحه «کوسترمور»
بو دقتیمر بولوتور مصر قندی
خی یوز ایل تور ایشره نوکاندی
آکلا شیلورکه بورادهک «ابی» کله سی ، اوفو بالک
چغای لسان و ادبیاتیه مانوس اولانستندن دولای
«بیل» شکلده اوقوشلدر . حالوکه اوفاقی بردت
بو یاکلیشی یاقعه مانع اولوردی ؛ چونکه مصراعله
«خی یوز بیل درت ایشره نوکاندی» دیه اوقونیه
وزن قطعی صورته بوزیلور وزنی دوزله تک

ایچون « بیل »ك سوكنه بر كسره علاوه ايتك ويا بروا عاظه فونق ايجاب ايدنيور. هايدى بدقتده صرف ايدلدى ديهلم لاكن بو اثرك كيك نامه قديم ايدلدى كراشدرينته، اثرك زمانى وهايكى ساحه لانه ديازده ينى پلكتوناي اكلاشيه بيليرى. ملت كيتخانه سنده ك نسخه اكسيك اولدني چنته برآييده كى معلوماتى باشقا برنسخه دن اقباس ايدنيور. لکن بو اكسيك نسخه ده نظر تدقيق من كچيكي ايچون، اونك صوك طرفلارنه دوغرو، اثرك « محمد خواجه بيك » نامه يازيلدى مصرح اولدني ده بيلورز. عثاني ادبياتك خوارزميك تأثيرى آلتنده انكشاف اينديكى يكي وچيچ بر ادعائى اورتيه آتق ايسته ن، هر كيم اولورسه اولسون، هر حالده « محمد خواجه بيك »ك كيم اولدني، بو اثرك نمرده وهايكى تاريخده يازيلدى اراقى زحمتن قاجام ايدلى. بز بوتديقاي، يالكر اثرك نام وصحيح بر نسخه سته استناد ايتك صورتيله دكل، او دوره عائد ديكر تاريخى متعلده مرهاجت ايله يرك يانديغز ايچون، بو خصوصه ك تفصيلات مذكور مثيل نرشريده كچن زمانه بر افرق شيمدلك بو حثايرى مختصر فقط قلى بر صورتده كوستره كچن .

« عبت نامه » ايران شاعر لرليك مثنوى طرزنده ك نامه لرني تقليدا وعين طرز واده يازيش برمنظومه در. بو اثر بوتون مشاهير اثرلى كي تحيد ايله شاد قدن سوكر، شاعر « اول كوروشكائين اتور » سرنامه سى آلتده « محمد خواجه بيك » له وقوع بولان ملاقاتى نقل ايدرك او شاهده بلك حضورنده اوچ غزل اوفودني آكتايير . « محمد خواجه بيك » بولاقلاده « خوارزمى »ك بويوك برشاعر اولوب فارسى شعرلى عالمك معروف اولدني براى انقات سويله دكلن سوكر، خوارزمين قيش مومنى نژنده كچيرمه سى وكندى [ينى بكي] قومك لساني ايله ، نانمك صوك بريادكارى ايتك اوزره بر اثر يازمه سى رجا ايتدرك ايشه « عبت نامه » بويوك محصولي :

كوكونكول بخر يندا كوب كوهر لاريك بار
اچوندا بارسي دفتر لاريك بار
عبت نژدني كوب لاردين اوتوك
شكرتاك تيل بيله عالمى توونوك
تيلاردين كيم بيزيك تيل برلا بيدا
كتابي ايلاسلك بو فيش قايه دا
كيم اوش بيل نيك بگر ايام قاني
چجانا فالسا بيز دين ارماعي

منظومه ك ديكر برقمى دها نه « محمد خواجه بيك »ك مدخنة تخصص اولوشدرك، بو فوسيده اولك « فونكرات » قبيله سندن چوق قدرتي بر شخصيت اولوب آلون اوزره حكمدارى « شهباش جاني بيك » نژده چوق معتبر ومهم بر موقعي حائز بولوندي ذكرك ايدنيور :

« زهي ارسلان بوراك فونكرات اوروي
كبيك ياشدين اولغ لاريك اولوي

محمد خواجه بيك عالم كوئني
سعادت معدني اقبال كنجي
اوزاجان سيرن ايردى ملك سين سير
شهنشه جاني بيك خان غايتان سير

كورويوروك بو ايكي پارچه « عبت نامه »ك كيك نامه ونمرده يازيلدي ده واضح بر صورتده ميدانه قويمده در : عدالتى وحجت ديه سيله معروف اولان دشت قبيچاق حكمدارى « جاني بيك » ۷۵۸-۷۷۲ بعض مورخرله كوره ۷۵۹] ايله معاصر اولان « محمد خواجه بيك »ك، اندخود، شيروغان، بلخ » ساحه نژده حكمران اولوب ۷۵۹ ده كوهستان اميرى « ستمش بك » له برلكده « ملك معزالدين حسين كرت » فارسي حرب ايدن واوراد معقول دوشن « امير محمد خواجه » ايردى [حبيب السير، اوچني جلد] ايكنجي بؤيوس ۷۵۰ و مطلع السدين اوساي خاتلى ودر سده، كجلكي، جاني بلكه ساسني و« فونقرات » لردن اولدني دوشونولجي، جاني بلك اوغلى « بردي بك خان »ك [۷۵۸-۷۶۲] زمان سلطنتده قاجوب موسقو وياه « قنار اويان » نژدنه كيدن وكندني خان طرفدن برماوريت خصوصه ايله گلشن كوستره خاترا ده « محمد خواجه بيك » اولي ايتاي دها وقرتيدر . سكزنجي عصر ك ايكنجي نصفده آلون اردو اهراسندن و« فونقرات » ودرن برني « خوارزم » و اليمى اولراق كوردكيز كي ديكر اخبارلى ده دوشونجه « امير محمد خواجه »ك موسقو وياه كيدن بويكني شخص اولدنه قطنيله سك ايدمه بيلير . اكر بو بلخ ككي « محمد خواجه » اوله يدى ، « عبت نامه » ده « جاني بيك » دن عبت ايدلمى مناسبتر اولدقدى . بونكچ خاترا ده « بردي بيك خان »ك زمانده اوردوده يعنى باي نغنده قتل ايدلشدر .

ايشه شو تاريخي ايشاحات صراحة اثبات ايدنيوروك « عبت نامه » توركيه اثرله تورك عالمك هر طرفده كرتله تصادف اولوندي بر دورده يازيلش اولي اعتباريله ، ظن اولوندي قدر مهم بر محصول دكلر . اونك عيني دوره عايد برچوق اثرلر الله ايكن، « خوارزمى »ك صرف آتبه بافارق، عثاني ادبياتك خوارزم اثرلرين متأثر اولوندي ادعا ايتك معائنهدر . توركيه « مخزن السرا » صاحي مشهور « حيدر » ده « خوارزم » ايدر : « و « خوارزمى » دن نهايت يازم عصر سوكر شعرلني يازمشدر . « حيدر خوارزمى »ك حايبي اولان عراق عجم وفارس حكمدارى اسكندر ميرزاك سريانه مشهور چغتاي شاعري « لطفي » ده غزلارني « كل ونوروز » نى وجود كبرمشدر « كل ونوروز »ك يازيلش تاريخى ۸۱ : « معاده » سكزنجي عصر ك صوك و دو قوزنجيك ايلك سنه لرده باشايوب بره اثرلى انتقال ايدن دها يوكى برچوق شاعر لر دها بولوندي واونرله « خوارزمى » آراسنده نهايت اونوز قوز سنه ك بر زمان فرى اولاييله كنى دوشونورسك . « عبت نامه »ك ظن ايدلدي قدر مهم اولادينه حكم ايدمه بيلير . « عبت نامه » يالكر شوعاير ايله هم نركه ،

سكزنجي عصر اناسنده آلون اوردودوي داترهنده تورك خاتلى و خاترا دلى همايسته بو كي اثرلر وجوده كلكيني ، واونرله ماوراءالنهرده ، خراسانه ، عراق عجم وفارسده خلاصه آسياده تورك سلاله لرليك حكمران اولدني عان هر ساحه ده عمومى بر ادبيات لساني اولراق قبول ايدلني « چغتايجه » ديديكز ادبي لهجه ايله يازيلدى كو سوتريور . قالحقه « عبت نامه » ده اوله ادعا اولندي كي « عثانيلفه عالم هيچ بر سجه خصوصه » موجود اولوب، بويك، خصوصيات لسانيه اعتباريله قابيله يعنئى ديديكز دائره ادخالى ايجاب ايدجكي عقنقدر . بعضي لريك « عبت نامه » قى لسان واسلوب اعتباريله دوشونجي ويا وچني عصره منسوب عد ايتلري ايشه بو سببه استناد ايدنيور . حايلوك مسئله، يوقارده ايضاً ايتدكز كيدر .

بحري سكزنجي عصر اورته سنده ، آناطولى مستقاولي اوزره تورك عالمك ديكر ساحه نژده عمومى بر ادبيات لساني وجوده كلك كآر زمانده تكمل اقمسى ، هيچ بروجاه حيره شاين بر حاده دكلر . بورده اوزون اوزون ايضاي قابل اولاديله برابر بوي آسياده بويوك مهاجرنلر ايتي . مختلف ساحه لرده ك توركلرى عين سياسي حاكيت آلتنده توحيد و آرا لرنده دائمي رابطه لر تاسيس ايدن چلكيز استيلاسك متعدد نيجه لر دن برى عايدمه بيلير . فقط شوقه دوشونولكي بو بوداييت ، توركلكه هيچ علاقمى اولمايان ساحه لرده ، يالكر حكمدارى وامراسى تورك لسندن اولان بر وولنده بر سراى اديياتي شكنده ميدانه چيقوردي . بو عصرده تورك سربازلارى آراسنده ك مناسبتر لك نذر سني اولدني . وچغتايجه دينلن مشترك ادبي لسانك نغدر نغدم ايتدنيكي آكلاملك، ينه بو عصر اناسنده « قطب » خاصل برشاعر « خسروشيرين » ادى عثانيله مثنوي سى صدره ياشن ايدى . مصر ك جنگر اعفاديله مناسبى وباللث آلون اوردو ايله رابطه لرى دوشو نولجي، بوده شاين تعجب كورولمه ستر . موماي يوقارده سويله ديكز كي، بو اثرلر كچونى ، تورك اولمايان ساحه لرده صرف حكمدارلره واطرافنده ك محدود ادمله خطاب ايتدني چنته ، بولرى آلوب اوزون اوزون لسانه حكمار استنجاه قابيله يالمايدر . مثلا سكزنجي عصرده برشاعر ك صدره « چنئى » لهجه سيله يازدني بر منظومى « مصر توركچسى » اديياتك، نهايت نهايت برخطق اولاييلير ، چونكه ينه عيني عصرده « ارضيولى ضرير » ده ينه صدره آناطولى شيوه سيله اثرل يازمشدر . مصر ده وجود كلن توركيه اثرل حقدنه شيدى قدر هيچ بر جدى تدقيق ايلنمادي . « فائق رشادك » مرحوم « ك » بحري معلوم اولمايان بر « احاديث ترجمه سى » نى « ضرير » استاد اقمسى قابيله اساسسدر . اوله كوردونوروك مرحوم بو خصوصه باشقا برتريك وريدنكى سولماي عينا آلتش واونك يوقدر اساسسز اولجايي هيچ تصور ايدمشدر .

شِقَر

شهریاری آثار که

قلبک قانایان هر یارسانده،

حتی شو سیسله نهن افک یاسنده

سزک یادیکزک بر حصه می وار،

آی قارا طوبراقده اوکسوز یانایار.

کیمسه سز یوا کر مانغهدولو.

چیچکار شیمدی هیزهر قوفولو.

بوکولوپور برچوچوق کی نغمه می

آجیلان دوداقر آتارکن سزی

آینجده دیکلی، آخی بر سزی،

دول قانان کولکه سزایکری

پریشان حسره باری آزاری؟

زیارتلریکز یوقسا روزکاری؟..

وطلک اغرنده اولن قهرمان،

بر تره یادیارم کوز یاشارمندن

دوکومو حسله آغلایا بیلسیم،

باشیمی قهریکک طاشنه سیلیم!

روجن بزم قانایان سزی

یادایده آغلارز خاطره کری

قلب سزه برابری سزار،

آی قارا طوبراقده اوکسوز قانایار!

— ۷ — نسیان ۲۳۲ —

احسان مقبل

ساحله

آیک کوموش پولاری تیره یور صوده،

ینه سنی بکلور بو آقشام قبی.

سوسدی ارنق روز کارک اوغولوسی ده،

خاطر لادم سودیکک حزن شرینی

بو خاطره قلبه بر درین سیزی؛

بر هیزه یقین بر یزور، شیمدی ترده سک؟

شوقایمک اوستندین بردکیز قیزی

عشوه سیله آیلرجه دو پولدی سسک.

شیمدی کیم بیلیر هانکی بر شهیدیندن

سریلیور او بلور سس آچقاره.

شوی کوز یاشلیرد ظلم آشدن

آبری دوشن روحک دالعاچقاره...

خالد فغری

اسکی ادبیاتونه وبالغاسه چغناي ادبیاتیه براز
اشتغال ایند هرکس، بوفاده نک رزیکه ایتدائی دکل،
بالغکسن تمکمل دودورکون اولدینی تصدیقه بر آن
بیله تردد ایدمه سز. فارسیدن و عریجه دن بوردجه
استانله ایدمه ک اودورله عایدکری وحی بوئون
ایچلکاری افاده قایلینی قازغسن بر لسانه مالک
اولان «خوارزمی» نک، بویه بر احتیاجدن دولای
دکل، آنجاکی هنر و صنعت کوسترک مقصدیه توریکه
منطومه ای آراسنه فارسی پارچه لر قانینی شققدر
خلاصه اولاروق شونی سوبلیه کم ۷۰۰ - ۸۰۰
تاریخلرنده حتی بوئدن اولکی عصرده تورک عالنده
باشلیجه اوج تحریر لهجه می واردی : ۱ - شرق
و شمال تورکاری آراسنده چغناجه دیدیکز لهجه؛
«خوارزمی»، «حیدر ترکی کوی»، «قطب»،
«طلی» اثرلری بولجه ایله یازمشاردرد. ۲ - آناطولی
تورکاری آراسنده «عنانلیجه» دیدیکز غرب
لهجه می؛ اوغوزلره منسوب اولان واسکیدن بری
مختلف تورک لهجه لرینک کظریف و لطیف اولاروق
تلق ایدیلن بولجه ایله داها ساجو قیلر زمانندن بری
اثرلر وجوده کتیر ییلوردی «کشمیری»، «پوس
اسره»، «عاشق پاشا» و اونلرله معاصر داها بر
چوق شاعرلرک اثرلری، بزه انتقال ایدمه ییلن اسکی
نونه لردر. ۳ - بواکی مختلف ساحه آراسنده متوسط
بر موقعه بولونان شرق آناطولی، آذربایجان،
دیاربکر ساحه لرده «آذری» دیدیکز متوسط
لهجه که، داها زیاده آناطولی لهجه سیله بویوک مرشابت
کوسقور + بوساحه دهده ۷۰۰ تاریخلرندن اول
شعریلریمش ویالکزر کندی ساحه سده دکل لهجه مشابتی
اعتبار یله آناطولیده بویوک بر شهرت قازاغش اولان
«حسن اوغلی» ندن باشلایرقد، «قاضی برهان الدین»
وداها بوکا مثال بر قراج شاعر بیلیورز.

ایشته یلنجیدین دوقوزنجی عصره قدر تورک
ادبیاتنک عمومی خطاری بوئدن عبارتدر؛ مقصد سز
تورک ادبیاتنک تکاملی ولو مختصر صورتده اولسون.
کوسترک غایبه سیه مطوف اولنادینی چهلته، داها
فصله تفصیلک لزوم کورمه دک. «یالکر»، عثمانی
ادبیاتنک کویا «خوارزمی» ده وجوده کلدیکز
اولونان بر ادبیات محصولرندن متأثر اولدینی هفتده کی
عندی واساس سز مدعای چورونک ایچون، «عجبت
نامه» نک ناسل، نهوقت وهانکی لسانی ساحه ده
وجوده کلدیکز ایضاحله اکثفا ایندک. بوقطنی
ایضاحندن صوکر، «عجبت نامه» فی اساس سز بر ادیانک
یالانچی شهادی شکندده قلائیق ارنق قابل اولما.
یچقدرد. بیه ایچون الک زیاده باعث منوئیت اولان
جهت، عثمانی ادبیاتنک منشای هفتده بش سته اول
دویان ایندیکم مطالعه لرک - اونی چورونکک چالیشانلرک
غیرته رغما - یکی چغنا و شیعه لرله بر قائدها نایید
و توثیق ایدیلن اولماسیدر.

دارالفنون «تورک ادبیاتی تاریخی» مدرسی

کوسریلی شاده محمد فؤاد

سایان نظیف بک برقونفرانسنده «خوارزمی» دن
عجت ایدرکن، اونک توریکه پیتل آراسنه فارسی
قدیر علاوه ایدمه سی، «توریکه نک عناصر بیاتی
بین مرماه کفایت ایدمه بیجک درجه ده کورمکدن
منوله بر ضرورنه فارسینک لطف وساطته یبی
لسان عرقی ترک ایله لسان حسنه مراجعت ایتدیکی
واو زمان ریکل الافاده ایتدائی برشاعر دکل، استاد
سسن بر خوارزمی اولدینی «مارزنده» تفسیر
ایدیور. حالبوکه بو، تأملیه یاکلش برمطالعه در.
کرک تورک کرک نجم ادبیاتلرنده «منبع» عنوانی
وبرین مختلف شعرلر موجود اولدینی و بونک
«بر لسانک عناصر بیاتی بین مرماه کفایت
ایدمه بیجک درجه ده کورمکدن» ایلری کله دیککی
نظیف بک یکی ای بیلیر + بزده مثنوی ملرزنده کی
اثرلرده کوراده بویوله فارسی به مراجعت ایدله می،
صرف شاعرلک اظهار قدرت و تربیت اتره مقصدیه یادیلیر بر
ناییددر. «شیخ غاب» کی کسولک دورلده گلش بویوک
بر شاعرک «حسن عشق» ندم بردن بره جوشهرق :
ایندمک زشاعری اثر نیست
سلطان سخن مندر ک نیست
ملرزنده فارسی به مراجعت ایدله می ده صرف
بویوله در. کدکک «فضولی» نک «لیلا و مجنون» نده
صرف اظهار هنر و صنعت ایچون یابلیش بر چوق
پارچه لر موجود اولدینی ده هر ادبیات منسبی بیلیر:

یارب مدد ایت که دردمندم

آشفته وزارو مستمندم

از فیض هنر خبرندم

جزی هنری هنر ندانم

شلی عجبی گرفته ام پیش

پیش و پس اوتام تشویش... الخ

ایشته شاعرلریمک توریکه یازوب دورورکن

بردن بره فارسی به مراجعت ایتدکلی و بونک

صرف بر صنعت ابرازی مقصدیه اولدینی کوسقور

ایکی مشهور مثال. علی الايجاب داها بویک یوزلرجه

مثال بولونه بیلیر. بر دمه شاعرلریمک بوغنه می معلوم

اولدقن صوکر، «خوارزمی» نک توریکه پیتل

آراسنه فارسی پارچه لر یازیدیر برمه سی ده بوکا استاد

اوناک دوغرو اولمازی؟ بیه «خوارزمی» نک

توریکه یازارکن ریکل افاده ل، ابتدائی بر شاعر

اولدینی کوسترک ایچون، «عجبت نامه» دن باشقا

بر مثال آرمغه هیچ حاجت کورمه لرک نظیف بکک

نقل ایتدیکی پارچه یی تکرار ایدمه چک :

اولوغ تیکری نیک آتین یاد قیدم

عجبت نامه یی بیاد قیدم

نوتوزات زرنکار ایوان والا

یورای آلی کونده حق تعالی

قرا تو فریق تین سئل براتی

تیکان لار آراسیدا کل براتی

صیق طاشدن قیلور جوهری پیدا

قورون دین قیلور شکرکی پیدا

بر اوزرنده قدرتی دریا براتی

سده ده لوله لالا براتی